

drugog poglavlja (str. 23–43). Treće poglavlje *Travnik — mali grad s dva dječaka sjemeništa* (str. 43–55), četvrto poglavlje *Sarajevo — bogoslovija i rezidencija* (str. 55–81), peto poglavlje *Sarajevo — neostvaren omladinski dom*, (str. 81–105), šesto poglavlje *Sarajevo — Jarčedol*, (str. 105–115) zapravo predstavljaju svojevrsni pregled povijesti isusovačkog rada u Bosni. Sedmo poglavlje naslovljeno *Zagreb — Palmotičeva ulica* (str. 115–165), osmo *Zagreb — Jordanovac, novicijat i pastoralno djelovanje 1930. — 1945.* (str. 165–189), deveto *Zagreb — Jordanovac, Filozofski institut 1937. — 1945.* (str. 189–203) te deseto poglavlje *Isusovci u Nadbiskupskom dječakom sjemeništu na Šalati* (str. 203–223) opisuju djelovanje isusovaca u Zagrebu. Jedanaesto poglavlje je kratko naslovljeno *Osijek* (str. 223–267), a govori o djelovanju isusovaca u tom gradu. Dvanaesto poglavlje *Beograd* (str. 267–289) opisuje život i djelovanje isusovaca u Srbiji. Trinaesto poglavlje *Isusovci u Skoplju na župi Srca Isusova 1917. — 1934.* (str. 289–321) prikazuje njihov pastoralni rad u Makedoniji. Četrnaesto poglavlje *Misija u Sofiji — u Bugarkoj* (str. 321–335) govori o angažmanu hrvatskih isusovaca u Bugarskoj. Petnaesto poglavlje *Hrvatska provincija D.I. i posjed 'Doloroza'* (str. 335–359), govori o nekim neriješenim vlasničkim pitanjima. Šesnaesto poglavlje *Hrvatska provincija — prijetnja izgonom isusovaca iz Jugoslavije* (str. 359–369), govori o otvorenim pokušajima istjerivanja hrvatskih isusovaca iz zemlje. U obje Jugoslavije i nakon Drugog svjetskog rata isusovci su trpjeli pritiske, prijetnje i nepravde kao i sav hrvatski narod.

Knjiga je napisana jasnim jezikom i jednostavnim stilom. Bilješke i navode izvora autor stavlja na kraj svakog poglavlja. Svi koji će pisati ili pišu našu (hrvatsku) noviju povijest i povijest Cr-

kve u našem narodu morat će posegnuti za ovim djelom.

S velikim zanimanjem očekujemo i šesti svezak projekta *Isusovci i hrvatski narod*, koji bi trebao oslikati povijest isusovaca u Hrvata od 1945. godine do danas.

Ivan Koprek

Ivan Koprek (ur.), *Ima li u ekonomiji mjesta za milosrde?*, Biblioteka Munus, sv. 10, Zagreb, 2016, 259 str.

Centar za poslovnu etiku unutar Filozofskog fakulteta Družbe Isusove u Zagrebu aktivno djeluje od 2004. godine. Već dugi niz godina organizira brojne interdisciplinarne znanstvene simpozije i konferencije koje se bave interdisciplinarnim istraživanjima o važnim etičkim pitanjima iz etike, ekonomije i ostalih znanstvenih područja. Važne teme dosadašnjih simpozija bile su vrlo aktualne i različite: otpuštanja, recesija, korupcija, siromaštvo, mobbing, vrijednosti i cijene, vrline u poslovnoj etici. Ovogodišnji interdisciplinarni simpozij Centra za poslovnu etiku pod naslovom *Ima li u ekonomiji mjesta za milosrde?* održao se 26. veljače, 2016. godine na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu nadahnut Godinom milosrda, te najavom pape Franje, 13. ožujka, 2015. godine, kada je prigodno u bazilici sv. Petra najavio »Godinu milosrda«. Godina milosrda započela je na svetkovinu Bezgrješnoga začeca, 8. prosinca, 2015. godine, a završit će 20. studenoga ove godine, na svetkovinu Krista Kralja. Inspirirani spomenutom tematikom, na simpoziju su o pojmu milosrda koji se usko veže uz analogne pojmove čovječnost, sućut, altruizam, dobrohotnost (*amor benevolentiae*), solidarnost, ali i pravednost progovarali mnogi profili znanstvenika;

ekonomisti, filozofi i teolozi, književnici, te predstavnici drugih konfesija.

Slijedeći etičko — kršćanska načela, autorica Maja Žitinski u svom prilogu *Etička dimenzija milosrda* ističe milosrde kao jednu od krucijalnih vrli na kršćanske etike obzirom da se ogle da u ljubavi prema svakom čovjeku. Milosrde se najviše očituje u prilici da se ljudima u potrebi bez obzira na razlike dobrohotno osigura njihova dobrobit. Temelj tomu svakako je poštovanje prema bližnjemu koje je prisutno u svakom ljudskom biću. Autorica nadalje želi posvijestiti važnu činjenicu zajedničkog stvaranja pravednijeg i humanijeg društva. No, kako to postići? Na ovo pitanje odgovor se nalazi u ljudskoj svijesti o neraskidivoj povezanosti milosrda s idejom pravednosti, jer ukoliko u ljudskom društvu prevladava isključivo utilitarizam i neoliberalizam bez milosrda i pravednosti, tada je ljudsko društvo osuđeno na opći nihilizam i nehumanost.

S filozofskog pak stajališta o milosrdu piše Barbara Ćuk, autorica članka *Ekonomska svakodnevnica filozofa i milosrde* u kojem pobliže povezuje filozofiju i milosrde kroz tradicionalno razlikovanje pojmova *vita activa* i *vita contemplativa*, propitujući i analizirajući pritom važnost teoretskog i konkretnog (praktičnog) ljudskog djelovanja, te njihov međusobni odnos. Temeljno pitanje kojim se autorica Ćuk ovdje pozabavila je je li kontemplacija zaista filozofu jedini primjereni način života ili je istovremeno potrebno konkretno aktivno djelovanje, preciznije provođenje teorije u praksu. Prilog zaključuje mišlju o brizi za tjelesna ali i za duhovna djela milosrda koja su neophodna za ostvaren ljudski život. Stoga, jedino ravnoteža tjelesnih i duhovnih djela milosrda čine određeni most za izgradnju i održavanje kvalitetnih međuljudskih odnosa.

Svojim prilogom pod naslovom *Milosrdan čovjek u poslovnom svijetu* sa stajališta ekonomije javio se i autor Borna Jalšenjak. Već sam naslov članka ukazuje na autorovo stajalište i ideje koje nam želi prikazati ovim prilogom. Naime, svjesni smo činjenice da u svakodnevnom shvaćanju kao da u poslovnom svijetu jednostavno nema mjesta milosrdu, već naprotiv hladni i kruti, racionalni, pa često čak i bešćutni, egoistični postupci koji čovjeka egoistično vode k postizanju vlastitoga cilja. Autor u svom radu poziva se na teoretičara motivacije Fredericka Herzberga i njegovu ideju drugačijeg pogleda na poslovnog čovjeka. Središnja nit članka je određeni odmak od čisto racionalnog doživljavanja čovjeka i uključivanje neophodne dimenzije milosrda.

Ivan Koprek u svom članku *Od konzumerističkoga hedonizma do efektivnog altruizma (Milosrde i »djelotvorna nesebičnost« u etici P. Singera)* osvrće se na današnje promicanje *homo oeconomicusa* koji je voden mišlju da svatko u suvremenoj ekonomiji slijedi isključivo materijalizam, vlastite interese, i dobrobit. Upravo ovakav stav vodi suvremeno društvo u propast. Autor analizira načela etike Petera Singera, predstavnika efektivnog altruizma prema kojemu je potreban racionalni, organizirani i potpuno asentimentalni pogled na sućut, milosrde i karitativni angažman. Stoga, temeljno načelo ovoga altruizma jest da dobro treba uvijek biti što šire i najbolje.

Stipe Buzar, autor priloga *Je li milosrde moralna obveza?* ukazuje nam na alarmantnu činjenicu sve većeg porasta siromaštva osobito pojavom i razvojem gradova u suvremenim svjetskim društvima u kojima se sve više uočavaju razlike između bogatih i siromašnih dok srednja klasa prosječnih iščezava. U takvom ozračju, autor ispituje i analizira pitanja; predstavlja li

milosrde uslijed postojećih ekonomskih razlika moralnu obvezu? Autor odgovara negativno, i dok (ekonomsko) milosrde smatra dopustivim u situacijama prijetnje smrti, gladi i bolesti (humanitarne katastrofe), stvarnu moralnu obvezu pronalazi u smanjenju radikalnih ekonomskih razlika, kako su predložene u liberalno–egalitarnoj teoriji pravednosti Johna Rawlsa.

Članak *Milosrde i milostinja*, autora Ante Mišića tumači pojmove milosrda i milostinje, njihove dodirne točke i razlike. Člankopisac je inspiriran biblijskim značenjem milosrda i milostinje, te shvaćanjem vrijednosti milostinje u vrijeme neimaštine ranokršćanskih pisaca (Ciprijan, Bazilije, Ambrozije, Jeronim, Krizostom, Augustin, Grgur Nisenski). Ranokršćanski pisci ističu vrijednost milostinje kao pravilne raspodjele Božjih dobara i dužnost pravednosti. Monasi moraju svojim radom priskrbiti što im je potrebno a ono što dobiju treba da podijele kao milostinju siromasima. U tom smislu, dakle milosrde je primjerenije Božjem djelovanju, dok je pak milostinja ljudsko djelotvorno susosjećanje sa potrebitima.

O pojmu i važnosti milosrda progovorio je rabin Luciano Moše Prelević koji nam u svom članku *Pojam milosrda i židovstvo* iznosi shvaćanje milosrda u židovstvu. Čitajući ovaj prilog primjećujemo kako se milosrde u židovstvu odnosi na brigu zajednice o pojedincu, primjerice, pomoći pojedincu da započne svoj posao. Nadalje, autor ističe važnost odvajanja određenog prihoda koji bi se trebao odvajati za siromahe, te osobito skupljanje prihoda pred židovske blagdane kako bi siromasi mogli dostojno proslaviti blagdane.

Autorica Lamija Alili upotpunila je ovaj Zbornik svojim prilogom *Samilost i milosrde u Islamu* u kojem iznosi islamsko shvaćanje milosrda. Naime, prema islamu pojedinci trebaju biti

svjesni Božje Samilosti i Milosti, te se u svojim životima oslanjati na te Božje Atribute održavajući ih u ljudskoj formi i svojim suodnosima sa svim drugim bićima u Božjem stvaranju. U islamu je stoga izuzetno prisutna altruistična nota, obzirom da darivajući samilost i milost drugima, mi također darivamo sebe Bogu i postajemo slobodni od zatočenosti našim oraničanim egom.

O motivu milosrda s biblijskog stajališta pisala je i autorica Silvana Fužinato u svom prilogu *Milosrde mi je milo, a ne žrtva (Mt, 9, 13)*, pozivajući se na *Matejevo evanđelje*. Slijedeći Isusa Mesiju učenik temelji svoj život i djelovanje na ljubavi, milosrdu i vjernosti Bogu i bratu čovjeku a ne na površnom poznavanju Boga i na licemjernom moralizmu koji dovode do ekskluzivizma i isključivanja određenih kategorija ljudi iz zajednice spašenih.

U prilogu *Milosrde i javna uprava*, autorice Nediljke Rogošić o milosrdu se promišlja pitajući se je li moguće činiti djela milosrda u poslovnoj sredini? S obzirom da je pojam »poslovna sredina« općenit, u ovom su radu razmišljanja usmjerena prema *javnoj upravi* koja ima važnu ulogu u životu građana jedne zemlje te je opravdano očekivati da u odnosu s građanima ostvaruje djelotvorna djela milosrde.

O prisutnosti milosrda u menadžmentu progovara autorica Andrea Švigir svojim prilogom *Uloga menadžmenta u stvaranju odgovornog društveno–gospodarskog okruženja* kojim upozorava na štetne posljedice nekontroliranog rasta brojnih poduzeća koji štetno utječu na cijeli svijet. Neodgovorna politika poslovanja uzrokovala je štetne posljedice takvog nekontroliranog rasta koje su zanemarile brigu o ekologiji, intelektualnom kapitalu, te održivom razvoju. Zaključno, uloga menadžmenta trebala bi biti stvaranje jednog odgovornog društveno —

gospodarskog okruženja kojemu je cilj boljitak i kvaliteta cijelog čovječanstva.

S psihološkog pak stajališta o milosrđu je pisao autor Mijo Nikić u svom članku *Empatija i milosrđe u psihologiji*. Člankopisac u svom prilogu naprosto poistovjećuje milosrđe s empatijom. Pritom empatiju definira kao sposobnost uživljavanja u emocionalno stanje druge osobe, te je nužno potrebna svakom čovjeku koji želi pomoći onoj osobi koja je u nevolji. Iz toga proizlazi da je milosrđe samo po sebi jedna vrsta empatije jer je to krepost kojom ljudi iskazuju svoju ljubav i razumijevanje prema svojim bližnjima.

S medicinskog stajališta o problemu milosrđa pisao je autor Zoran Peršec u svom prilogu *Transplantacija organa i suvremeno ekonomsko — socijalni aspekti*. Autor istražuje u kojem su međusobnom odnosu medicina, ekonomija i milosrđe. Cilj svake transplantacije je spašavanje tuđeg života, a upravo u tom činu iščitava se milosrđe. Člankopisac uspoređuje transplantiranje u stranim zemljama i u Hrvatskoj, te zaključuje kako smo po stopama darivatelja i transplantacijama organa najuspješnija članica Eurotransplanta, te članica s najkraćim vremenom čekanja na presađivanje (hrvatski pacijenti najkraće u Europskoj uniji čekaju na transplantaciju).

U Zborniku nije izostavljeno niti promišljanje o prisutnosti motiva milosrđa u književnim djelima. Ovom temom pozabavio se autor Vladimir Lončarević u članku *Književne paradigme Božjega milosrđa u spjevovima Gundulića, Bunića Vučića i Đorđića*. Nadahnut spomenutim piscima člankopisac analizira temeljna književna djela u kojima do izražaja dolazi motiv milosrđa. Spominje Gundulićev spjev *Suze sina razmetnoga*, utemeljen na poznatoj Isusovoj prisposobi iz Lukina Evanđelja, kojemu je tema Očevo milosrđe.

Među evandeoskim likovima važni za književnu obradu teme milosrđa baroknim je pjesnicima bila Sv. Marija Magdalena, koja je inspirirala Ivana Bunića Vučića i Ignjata Đorđića na spjevove *Mandalijena pokornica*, te *Uzdasi Mandalijene pokornice*. Zaključno, iako postoji vremenski razmak između ovih autora, primjećuje se da je Božje milosrđe bitna odrednica hrvatskog književnog stvaralaštva.

Nadovezujući se na prethodno spomenuti prilog, treba spomenuti članak *Benedikt Kotruljević i renesansni pristup odnosu trgovine i religije*, autorice Natali Hrbud. U prilogu autorica iznosi renesansni pristup shvaćanja trgovine i milostinje kroz Kotruljevićevo djelo *O trgovini i savršenu trgovcu*. Kotruljević naglašava da trgovac mora biti široke ruke u pružanju pomoći siromašnima i davati im milostinju iz svojih sredstava koliko se ona proširuju.

Autorica Rozalija Bregović — Pračić javila se svojim prilogom *Dječji rad i ljudsko milosrđe* u kojemu analizira kakav je odnos odraslih prema djeci, posebno se osvrćući na licemjerman i krajnje nehuman sve češći odnos u kojemu dijete zaraduje da bi preživjelo. Autorica u radu iznosi načine kako spriječiti ovu nehumanost prema djeci.

Nadahnut godinom milosrđa, autor Miroslav Čadek u svom prilogu *Milosrđe i soldarnost u misli Ivana Pavla II.* usredotočio se na encikliku *Dives in misericordiam (Bogat milosrdem)*, pape Ivana Pavla II., 1980. godine. Enciklika govori o teološkom utemeljenju milosrđa i njegovom mjestu u odgovoru na izazove suvremenog života. Poziva svijet da se okrene prema milosrđu Oca, i da u Božjoj ljubavi pronađe utočište od neosobnog, surovog svijeta.

Posljednji članak Zbornika upotpunio je članak autora Tvrтка Barun i autorice Jelene Firić koji u svom zajedničkom radu *Izbjeglice kao dopri-*

nos društvenom i gospodarskom razvoju analiziraju aktualnu temu o izbjeglicama. Autori iznose stav kako je problem izbjeglica vrlo kompleksan i pun izazova na koji svi zajednički trebamo aktivno djelotvorno reagirati.

Karolina Matic

Alistar Edgar McGrath, *Znanost i religija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015, 263 str.

Alistar Edgar McGrath jedan je od vodećih svjetskih teologa i kršćanskih apologeta, doktor molekularne biologije, predstojnik Katedre Znanost i religija na Teološkom fakultetu Oxfordskog sveučilišta te ravnatelj Oxfordskog centra za kršćansku apologetiku. Na hrvatskom su jeziku do sada bile prevedene tri njegove knjige: *Nepoznati Bog. Traženje duhovnog ispunjenja*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002., *Uvod u kršćansku teologiju*, Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«, Ex libris, Zagreb, Rijeka, 2006. i *Dawkinsonova iluzija?* Zagreb, Teovizija, 2012. Kršćanska sadašnjost objavila je još jedno njegovo djelo pod naslovom *Znanost i religija* koje predstavlja najsuvremeniji uvod u proučavanje ova dva područja koja, kako to autor ističe, »spadaju u današnjem svijetu među najmoćnije kulturne i intelektualne snage.« (str. 11.). Knjiga je prije svega zamišljena i namijenjena za čitatelje i studente bez ili s jako malo prethodnog znanja o znanosti i religiji, te njihovom složenom i uzbudljivom odnosu.

Knjiga je podjeljena na četiri dijela i 34 poglavlja, uz predgovor drugom izdanju, napomene o tome kako koristiti knjigu, uvod te zaključak. U prvom dijelu razmatra se povijesna pozadina, u kojem autor najprije pokazuje kako ne postoji temeljni model ili obrazac koji bi opisivao spomenuti odnos. Temelj-

na pogreška očituje se u tzv. »esencijalističkom« pristupu koji pretpostavlja da su znanost i religija ustaljeni i nepromjenjivi entiteti, da je metafora »ratovanja« metaobrazac kojim se treba promatrati njihov odnos, te da ne postoji razlika između ideja kršćanske teologije i određenih crkvenih figura. No te su pretpostavke opovrgnule povijesne studije koje su, prema McGrathu, pokazale različitost, povremenu nedosljednost i očiglednu složenost razumijevanja odnosa znanosti i religije. Taj odnos zapravo je često odražavao prevladavajuće kulturne, društvene, političke i ekonomske okolnosti, a ne toliko teološka ili znanstvena načela. Da bi se mogla razumjeti ta složena interakcija između znanosti i religije potrebno je najprije upoznati tri velike rasprave koje su uvijek iznova i danas prisutne. Prva je rasprava vezana uz opovrgavanje geocentrične paradigme i otkriće heliocentričnog sustava, što je dovelo do preispitivanja načina tumačenja određenih odlomaka Biblije. Druga rasprava odnosi se na znanstvenu revoluciju koju je lansirao Isaac Newton. Ideja prirode i svemira kao velikog stroja koji radi po utvrđenim zakonima na religijskom je planu dovela do ideje dizajna i Boga kao dizajnera, po čemu je posebno poznat William Paley, ali je isto tako bila podloga i za deizam. Treća rasprava donosi kratki prikaz razvoja evolucijske teorije Charlesa Darwina i religijska pitanja do kojih je ona dovela, kao što su pitanje shvaćanja biološkog poretka (statički ili dinamički), tumačenja Biblije u vezi s Knjigom Postanka, te pitanje statusa ljudskog roda koji ovom teorijom nije smješten iznad prirodnog poretka nego je njegov dio. Na kraju autor donosi četiri kategorije odgovora koje su se s obzirom na navedeno pojavile, a to su kreacionizam mlade zemlje, kreacionizam stare zemlje, inteligentni